

1. Létrehozni a KKK-kat minden megyében, ahol ilyenek még nem működnek; az új KKK-k rögtön kezdjék meg a közvetlen kölcsönzést a tanulóknál és a felnőtteknél.

2. Azokat a kísérleteket, amelyek kilenc megyében folyamatban vannak, ki kell terjeszteni valamennyi megyére, egyben változatosabbá kell tenni. Ezeknek a kísérleteknek a tárgya a közvetlen kölcsönzés, a nyilvános fiókállomások stb.

Hosszu távon a következőkre van szükség:

1. Meg kell teremteni a közművelődési könyvtárak olyan hálózatát, amely meghatározott népesedési normán épül fel s egyben igazodik a helyi viszonyokhoz. Ennek működése biztosítja a fentebb meghatározott funkciók teljes mértékű ellátását.

2. Meg kell szervezni a regionális és országos szolgáltatásokat - speciális, de általános értékű feladatok ellátására.

A könyvtár és a hátrányos helyzetű olvasók

Virginia H. MATHEWS

Az alábbi kivonatban közölt szövegrész a befejezése a szerző "Adult reading studies, their implications for private, professional and public policy" (A felnőttek olvasásának vizsgálata és tanulságai a magán-, a szakmai és a közéletre nézve) c. irodalmi szemléjének (Library Trends, 22. vol. 1973-1974. 2. no. 149-176. p.) A szemle egyik fő tanulsága: az USA közművelődési könyvtárai valaha elsősorban a művelt középrétegek ellátására törekedtek - ujabban viszont energiájuk egyre nagyobb részét állítják a gazdaságilag és kulturálisan hátrányos helyzetű rétegek szolgálatába. Ide vágó erőfeszítéseik azonban még jórészt az elemi, gyakorlati igények kielégítésére szorítkoznak. Az alábbi következőkben a minőségi szolgáltatások felé való továbblépést sürgeti a szerző. - A tömörítés KASÁNSZKY Zsombor munkája.

Megállapítható, hogy a különböző társadalmi csoportok a könyvtári szolgáltatások és dokumentumok közül elsősorban az élet közvetlen problémáival - otthon, szakma, gazdálkodás; gyermekgondozás; egészség, táplálkozás; napi események, hobbik - kapcsolatos anyagot igénylik. A könyvtár jelenleg az olvasó lehetőségeinek - hiszen eddig főleg elsődleges szükségleteit igyekezett kielégíteni - csak töredék részét aknázza ki. Helyzete hasonló a 19. századi misszionáriusokéhoz, akik rájöttek, hogy először a fizikai szükségletek kielégítésére kell figyelmüket fordítani, s aztán ajánlhatják fel a lelkiekre vonatkozó tanításukat. Elmondhatjuk: a könyvtárosok nincsenek tudatában annak, hogy a szegényegyedekben épp annyi potenciális élvezője van a művészeteknek, a szépségnek és a költészetnek, mint a középosztály soraiban, és hogy a könyv-

táraknak nemcsak a gyakorlati kérdésekre kell választ adniuk, hanem az emberek öntudatlan és tagolatlanul kifejezett vágyait is ki kell elégíteni. . .

Nyilvánvaló, hogy sok területen, ahol eddig a nyomtatott szót, tehát az olvasást használták a szükségletek kielégítésére, a jövőben más eszközöket fognak használni, vagy már használnak is. Számítógépek, televízió és olyan eszközök, amelyeket csak a jövőben fedeznek fel, fogják szolgálni a kisebb jelentőségű információkat, híreket és a sürgős problémák megoldásait. De a rövid távú megoldások ritkán változtatják meg életünket, ezt megtanultuk a jóléti programból. Lehet, hogy csak most kezd számunkra megvilágosodni - vagy éppenséggel megtisztulni - az olvasás fogalma. Nem tagadható a tény, hogy az Egyesült Államok (vagy bármely más ország) társadalmi, gazdasági, politikai vezető rétegének túlnyomó többsége az olvasást munkamódszerként használja, naponta és a kommunikáció minden esetében. Az olvasással erősödik koncentrációs, megértési, elemzési és értelmezési készségünk. Az olvasás hatása nem tapad a nyomtatott betűhöz: egy helyzet, egy kifejezés, egy tévéhirdetés vagy hirmagyarázat pontos megértése épp az olvasással kifejlesztett és gyakorolt készségtől függ.

A különböző eszközök a különböző ismereteket különböző szinten, különböző mélységben, különböző helyzetekben különböző embereknek továbbítják. Noha egy kép bizonyos esetekben ezer szóval is felérhet, a világ nem írnyitható pusztán képekkel és a beszélt nyelvvel. Magasabb intelligencia és vállalkozási kedv csak nagyfokú olvasási készséggel fejleszthető ki. A tömörség és világosság, a gondolatok irott szimbólumokban való kifejezéséhez szükséges fegyelem lényeges kelléke a beszéd- és látószervek bonyolult, alkotó használatának is.

Ugy tűnik, sok szegény, tanulatlan és nem-olvasó ember megérti ezt, s szembeszáll a középosztálybeliek által gyakran hangoztatott, talán tudat alatti faji előítélettel szülte véleménnyel, hogy gyerekeiknek nem szükséges olvasni tanulni, elég ha képeket nézegetnek helyette. Maguk a szegények, kisebbségi sorban élők ezt jobban tudják. Tudják, hogy gyermekeiknek szert kell tenniük olvasási készségre és tapasztalatra s az ezek által elmélyített gondolkodási készségre, ha valóban önálló egyéniségek akarnak lenni, akik bárhol megállhatják a helyüket.

Az emberi energiák korszakának eljövetelével egyre világosabbá válik, hogy csak rugalmas elmék és erős szellemek tudnak alkotó módon alkalmazkodni a gyorsuló változásokhoz. Egyre élesebben látjuk a könyv és az olvasás szerepét az emberek világméretű küzdelmében, amelyet az élet minőségéért, a test és lélek megfelelő környezetéért vívnak. Kibontakoznak az ember felzabeditásának körvonalai, az egyes ember és az emberi nem tudatosabbá válik.

August Heckscher szépen fejezte ezt ki 1959-es "Olvasás az életnek" c. írásában. "Minden könyv, mélyebb értelemben, az élet kritikája. Figyelemre méltó, hogy az emberek a nyers valóság szorongatásai közepette, például háboru vagy gazdasági válság idején, többet olvastak, mint egyébként. S nem csupán azért, mert több idejük volt, vagy mert takarékoskodniuk kellett. Azért is, mert az események részeseinek érezték magukat és a könyvekben saját tapasztalataikat találták, művészi módon ábrázolva, egyetemesebb és mélyebb formában." Máshol Heckscher megállapítja: "A válaszok, amelyekre szükségünk van, nincsenek a könyvekben. De a válaszok elnyeréséhez szükséges alapvető bölcsességet, az élet értelmének és irányának világos felismer-

rését könyvek segítségével sajátítjuk el, ha egyáltalán elsajátítjuk... Olyan államférfiak, akik egy másik forradalmi kor viharait vészelték át - mint Adams, Jefferson és Madison, akiknek gondolatai rányomták bélyegüket korai történelmünkre és intézményeinkre - korunk vagy talán mindenkor, legjobb olvasói közé tartoztak."

Hogyan vezethető valaki az élet értelmének és irányának felismeréséhez, ha eltompította a kétségbeesés, és ha nem hiszi, hogy a válságok átvészelésén és a szenvedés időleges megszakításain túl lenne az életnek bármi értelme vagy távlata? Hogyan ültethető jövőbe vetett hit, remény saját sorsa valamelyes irányításának elnyerésére egy középosztálybeli nem-olvasóba, aki megtanulta kérdései elfojtását, és hiányérzetét dolgokkal csillapítja gondolatok helyett?

A tanulmányunk előző részében kifejtettekéből az alábbi tanulságok adódnak: 1. Különbözők a könyvhöz való hozzájutás lehetőségei. 2. Az emberek különbözőképpen hidalják át a könyv és az élet közötti szakadékot. 3. Az önismeret és öntudat ösztönzője is, gyümölcse is az olvasásnak. 4. Az olvasást az emberek zöme (kivált a fiatalok) inkább társadalmi, mint antiszociális tevékenységnek tartja. 5. A vágyak és tudat alatti törekvések, a szükségletek és érdekek, valamint egyéb kommunikációs eszközök is elvezethetnek az olvasáshoz, megfelelő körülmények között.

Mit tegyen hát a könyvtáros, a könyvkereskedő, a tanár, a szülő, a barát? A könyvtárosnak új szemmel kell látnia a felnőttekhez és az olvasáshoz való viszonyát. Tudatosítani kell kötelezettségeit. Szerezzen ismereteket az olvasástanításról, az oktatás módszereiről, az olvasási készség szintjeiről, hogy hatékonyan dolgozhasson együtt az olvasást oktató tanárokkal; támogassa a könyvtárakban folyó olvasásoktatást; gondoskodjon az önkéntes tanári segéd-erők képzéséről; teremtsen olvasási alkalmakat; szövetkezzen a könyvkereskedőkkel ilyen alkalmak szervezésére; vegyen részt a "vásárolj vagy kölcsönözz" kísérletben; ha más ut nem járható, segítse elő, hogy a könyvtár adhasson el könyveket, mert a könyvtulajdon a tapasztalatok szerint, segíti az olvasói öntudat kialakulását. MacDonald rámutat, hogy országos méretekben össze kell hangolni a könyvtárak olvasásoktatási erőfeszítéseit - mind az előzetes vizsgálatokat, kísérleti programokat, bemutatásokat, intézmények szervezését, mind pedig az azonnali (bár egyelőre tökéletlen) gyakorlati munkát.

Manapság a könyvtáraknak különös gondjuk van arra, hogy gyakorlati információkat szolgáltassanak olvasóiknak - s ez nagyon helyes. De nem szabad megfeleledkezniük a hosszútávú szükségletekről. Segíteniük kell a napi információk igényelőit és az újdonsült irni-olvasni tudókat az olvasóvá válásban, vagy legalább felkelteniük kell bennük a vágyat s azíránt a hitet, hogy sikerül az átváltódás.

Tudjuk, hogy minden megatartás tanult magatartás, s hogy a tanulás fő formája az utánnzás. Az olvasói magatartás sem kivétel. Az olvasói magatartásformákat és az életmódot, amelyet az olvasás teremt, a gyermek azoknak a felnőtteknek tudatos és ösztönös cselekvéseiből és megnyilatkozásaiból tanulja el, akik körülveszik legkorábbi életéveiben. Ezek általában, persze nem kizárólagosan, a szülei. De mi legyen azzal a gyermekkel, aki otthon nem lát olvasási modelleket? Tegyük fel, hogy szülei - különféle okokból - nem tudnak vagy nem akarnak olvasni. Tegyük fel, hogy otthonában nincsenek értékes könyvek, vagy nincsenek kéznél. Ha valaki nem is kezdte el az olvasást gyermekkorában, akkor sincs végleg elkésve. Fiatal négeknek, például Malcolm X-nek,

közelmúltban napvilágot látott írásai bizonyítják, hogy az otthonon kívül és később szerzett olvasási reflexek is döntő hatással lehetnek az ember életére. Claude Brown a *Manchild in the Promised Land*-ban (Fiu az Igéret földjén) elmondja találkozását olvasómodelljével, egy külföldi menekült, középkoru hölgygel, akinek neveltetése, képzettsége a lehető legnagyobb mértékben különbözött az övétől. Az asszony hitt az ifju tehetségében, könyvekről beszélgetett vele, ő bátorította, hogy váljon olvasóvá s később íróvá. Ismerjük Don Feder munkáját, aki egy michigani börtönben sikerrel vont be fiatalembereket a *Hooked On Books* (Könyvekhez láncolva) mozgalomba is. Tanárok, művezetők, börtönfelügyelők, a könyvtárosokat nem is említve, mind olvasómodellé válhatnak, és elősegíthetik, hogy mások is azzá váljanak. Megszerethetik környezetükkel a könyvet a kábítószer-elvonók dolgozói is, akik segítik a fiatal betegeket új életük kialakításában, a szociális gondozók, valamint az öregekkel foglalkozók is. Az idősebb, művelt, tehetősebb amerikaiak érdeklődésének felkeltésére és bekapcsolódásuk biztosítására külön programok szervezendők. E fontos munka elindítására és szervezésére megint csak a könyvtáros hivatott.

A muzeumok, művelődési központok, lakókörzeti központok - a könyvtárakkal és könyvkereskedésekkel együttműködve - előmozdíthatnák az olyan társas kapcsolatoknak és érdeklődésnek a kialakítását, amelyek ösztönzőleg hatnak az olvasásra. A televízió válhatna a legtevékenyebb és leghatékonyabb partnerré a különböző műsorokat követően kiadott bibliográfiák segítségével. Vállalatok és helyi érdekeltségű alapítványok támogathatnák az állami kutatási terveket, amelyek információkat szolgáltatnak a könyvtártervezőknek. Steinberg különösen az olyan kutatás fontosságát hangsúlyozza, amelynek eredményeképp szorosabb kapcsolat jönne létre a könyvvásárlási és könyvkölcsönzési alkalmak között.

A kormányzati szerveknek pedig tisztában kell lenniük azzal, hogy az olvasás elősegítése, minőségi könyvtári állományok kialakítása, az írók ellátása, szabadságuk biztosítása és ösztönzésük komoly feladat, s pusztán ígérekkel nem intézhető el. Eddig kevés USA-állam biztosított az olvasásnak kiemelt helyet a költségvetésben is. Társadalmi célokat, családi formákat, életstílusokat is érint e munka, Amerika népének olvasó nemzetté alakítása, de e távolabbi cél eléréséhez a törvényhozási intézkedések szolgálhatnak - a megfelelő költségvetési összegek kijelölésével - a nagyszerű és szükséges kezdő lépést. A Kongresszusban az elmúlt évek során az ilyen jellegű eredményes törvényhozói munkát gátolta a meggyengült adminisztráció nehézkessége, a gazdasági bajok és más válságok. A bizonytalannak látszó jövő miatt elsorvadt a könyvtári törvényhozás.

Végül is a könyvtárosok fokozott szakmai felelősségérzetén áll vagy bukik a "nyílt társadalomnak", a felnőtt olvasók fejlődésének ügye.